Chriſtophorus porcius ſup inſti.

¶ Excellentiſſimi iuris vtriuſq3 doctoris dñi Chriſto-
phori Porci īſignis lectura ſup primo: ſecũdo ⁊ ter
tio Inſtitutionũ cũ additionib' eximij vtriuſq3
cẽſure īterp̃tis dñi Jaſonis de mayno Me-
diolanẽſis ſuis locis bñ ſituatis: vna cum
apoſtillis. R. P. do. Nicolai ſuperãcij
Juris vtriuſq3 doctoris et eq̃tis hie
roſolimitani ac patricij Veneti.
Adiectis nouiter ſũmarijs
valde neceſſarijs cũ3 nu-
meris: necnon reper-
torio alphabetico
nouiter edito ⁊
ī calce libri
locato.

15 28

¶ Incipit lectura famosissimi iuris vtriusqꝫ docto. dñi Christophori porci super primo secundo ꝛ tertio institutionum cum additionibus Eximii vtriusqꝫ censure interpretis dñi Iasonis de mayno Mediolanensis suis locis bene firmatis.

Cum modo vt assolet plures inter legendo codices animaduerterem ad manus mihi allatū est forte cōmentariolū quoddā in hac legēdi disciplina luculentum: qd̄ cum in principio a radice quadam plegēdi eius nullo alio inspecto percurrissem tantā in eo grauitatē modisqꝫ et subtilitatē offendi: vt nō mediocre: licet paruum: nō vulgare: sed admirabile: ꝛ diuinū videret. Eiusqꝫ cū autorē: et scripti originē rei quadā admirabilitate per cuius repeterem: nullo adiuuento autoris neqꝫ cuiuſdā primo edicta ita sum admiratus vt mihimet satisfacere nō possem: vnde negligenter tantū cauisset: vt tam prestantissimo cōposite rei nullius nomē esset ascriptus. Longeqꝫ id mihi visum est admirabilius: qd̄ hi q ceteris vllā ex parte scribēdo pdesse student: nō modo proficiā respicere: sed eo quoqꝫ trahi solet: quātum sibi laudis: ꝛ glorie cōparaturi sint. Mediocres id inquātum efficiunt viri ꝛ vulgares hi qui nullum habēt (vt aiunt) cum virtute cōmercium: nedū conari debēt: qui sunt prestanti ingenio: suis laboribus: atqꝫ vigiliis: et re absoluta suis posteris profuturi. Tandem cōsilio ꝛ coniecturis cum pluribus animaduerterem cuiusnam viri fuisset opus illud: tamen postea explorando clarius accepi excellentissimo legum interprete ꝛ viro omni ex parte singulari domino Iohāne Christophoro porco prima sub adolescētia in moribus dum inter leges et cōmētariolum ipsum prodidisse. Que res mihi maior quoqꝫ: immo diu visa est indignior. Cum virum ipsum tam aliud opinione ꝛ sententia: tum etiā longa cōsuetudine cōperissem et eloquentia plurimū valuisse: nec minus ingenio: ꝛ extitisse omni ex parte integerrimū. Quare ꝛ ipsi libello inferamus: cū ipsum sine capite cōspicarer: vt olim sine corpore Veneris effigiē absqꝫ Apelle finxisse ferant. Et autoris eius nomē cōpatiens temperare mihi nō potui: quin viri ipsius acutissimi: ꝛ profecto ea etate prope diuinā memoriā: hoc primo in lucē cōmendarē: cuiusqꝫ merita gloria cōmonerē: qua ipse fortassis moderatione cōtinētior motus nō est. Atqui eo libentius cōsidere nō recusaui: qd̄ solet ceterorū inspectio librorū ꝛ voluminū ad gloriam animos magnopere cōmouere: ipsosqꝫ ad laudem: virtutemqꝫ: ac posteritatū emolumentū accēdere. Simul iniquū atqꝫ impiū videbatur: vt qui mihi ac ceteris suo studio: sua diligentia profecisset: eius ego peregrinatione parato pro labore decus ꝛ laudes tam perennissas paterer: tamqꝫ neglectas. Scio tamē me a plurimis obiurgatū nō carituram: qui adeo temere mihi in alienam segetē manus iniciam quodqꝫ impudenter: qd̄ ab aliis significantius: ac iocundius effici potuisset: ꝛ ab hoc ipso autore maxime. Ego exiliter ac tenue: tamqꝫ proposito inuenimus describerim: ac cū alicenum longe vie elegantior deuenerit: nemo tamen quisqꝫ ea gloria ductus est: qua ego nunc me cōpelli profiteo. Sed cōtra omnium laceratione dēbitam mihi fortasse cuiusuis ego constantius susceptam: quod nulla mei laude ad hoc ipsum detrusus sum. Sed cuius plus amor viri: ꝛ cōmētarioli dignitate: nec adeo elegans sine noīe in tot ꝑceptū obscuris diuulgaretur: qd̄ ꝛ ipsum cōmentariolū implorare videbatur. Quippe qd̄ erit tanta diligētia ꝛ autoritate cōfectū: vt ea que cetera immēsa: ꝛ modū excedentia volumina tediose nimisqꝫ morose prestāt. Ipsum ergo incincte: carptimqꝫ ꝛ generose afferat: quare lacerent: cōfundant: euernari qui volūt: tamē ego qd̄ ꝛ viro ipsi ꝛ cōmentariolo eleganti debui: moueqꝫ ingenii facultate cetera vt poterit: mihi etiā hec paucula cōcernū. Ias. may.

Antequam ad ipsam rubricā expediendā descendam: premitto aliquid ad euidentiam. Queritur igitur in primis que fuerit causa efficiens huius libri: que materialis: que formalis: et que finalis: ꝛ cui parti philosophie supponatur. Ad primū respondet qd̄ causa efficiens fuit duplex. vna mediata: hoc est ipse deus. Ipse
a enī dixit: ꝛ facta sunt. ꝛ sine ipso factū est nihil[a]. vt habetur Ioā. i. et ipse operat bonū: ꝛ cooperat ad adiuuandū nos in bono. vt est gl. sing. in de. i. extra de. magis. de quo etiā in auē. quomodo oportet epi. in prin. Nam constat leges per ora principū promulgatas. est. l. ii. § nouissime. ff. de orig. iur. cum l. hanc a zenone. C. de quadri. prescr. Alia immediata: ꝛ hec fuit duplex: quedā fuit proxima: hoc est ipse Tribunianus Theophilus ꝛ Dorotheus. §. oēs vero. i. in prohe. causa vero aliqualiter remota fuit Iustinianus cū mandauerit cōponere hunc librū. vnde ipse Iustinianus dicit cōpilasse. arg. in l. ita autem. § gessisse. ff. de admi. tut. plene p Bar. in l. sed si vnus. § Seru[u]s
b meus. ff. de iniur. Ea enī nostra facimus[b] quib[us] autoritatē impartimus. l. i. § oīa. C. de vete. iu. enu. Causa materialis potuit esse duplex: vna generalis ꝛ cōmunis aliorū librorū legalium: ꝛ est ipsa iustitia. l. i. in prin. ff. de iusti. ꝛ iu. Aberrauimus igitur (vt mihi videt) pleriqꝫ: qui dixere bonū ꝛ equum esse subiectū materiale huius libri ꝛ aliorū: quia nō sunt proprie subiecta: sed sunt qualitates qualificantes subiectum: vt in simili de possessione habet: que vna est: ꝫ multipliciter qualificet: vt habet plene in l. i. C. de acqui. pos. Causa formalis fuit dispositus ordo titulorū. l. ii. ff. de sta. homi. ꝛ l. imperatores. ff. de in diem adiec. ꝛ habetur in prohemio sexti libri. Causa finalis fuit separatio equi ab iniquo: liciti ab illicito: ꝛ exhortatio bonorum: spe premiorum: depurgatio malorū: metus penarū. d. l. i. ff. de iusti. ꝛ iure. Supponitur morali philosophie: que diuidit in ethicā: que docet regere seipsum. de hoc tractat. l. ii. C. de secūd. nup. l. liberorum. de ritu nup. ꝛ economicā: que docet regere familiā. de hoc tractat. l. ii. C. de emenda. propin. ꝛ de emenda. seruo. ꝛ politicā
c que docet regere populū. ꝛ de hoc tractat titu. de officio pretoris preto. cū sequentibus. ¶ Hec rubrica cōtinuatur: qꝛ continuatio debet fieri[c] ad proxima. l. ii. ff. de sta. ho. ꝛ habetur in prohemio sexti libri. vnde cum sit principiū nihil ante se habere potest ad qd̄ continuet. § discipuli. in prohemio. ff. ꝛ c. l. proxima. de verb. sig. ¶ Additio. De hac cōtinuatione quādo debeat fieri ꝛ quādo nō. vide per glo. in l. gallus. in prin. de libe. ꝛ posthu. ꝛ glo. in rub. ff. de condi. fur. ꝛ p glo. in l. i. C. de peti. bo. sub. lib. ꝛ cetera dic vt hic. Iaso. May.

a ¶ Et sine ipso factum est nihil. Adde textum in. c. episcopi. xvi. q. v.
b ¶ Ea enī nostra facimus. Adde textū in. c. si. apostolice. de prebendis. lib. vi.
c ¶ Continuatio debet fieri. Adde an cōtinuatio sit necessaria de lege ad legē. vide p gl. in l. gallus. ff. de libe. ꝛ posthu. ꝛ l. i. an. in prin. ꝛ ibi glo. ff. de acq. pos. Et qd̄ de. § ad. §. vide per glos. in d. l. iii. in. § econtrario.

¶ De iustitia et iure. Rubrica.

1 Christus oībus imperat ꝛ ideo summus imperator vocat[us] fuit suo sanguine: vt genus humanū a faucibus barathri redimeret.
2 Maior est honor virtute sua titulos consequi qꝫ facto maiorum.
3 Non debent illustriorū iura ore rusticorum deturpari.
4 Licet notarius christianus nomē Iesu xpi suis contractibus inserere possit nō ob id debet iudeus: qꝛ in cōtemptū hoc facere videt.
5 Imperator a septem illustribus dominis eligi debet triplicique corona insigniri: ferrea: argentea: ꝛ aurea. prima apud Coloniā. secūda apud Mediolanum. tertia Rome.
6 Imperator non potest imperii iura diminuere.
7 Ius est genus quo multe alie iuris species comprehenduntur.
8 Iustitia quid sit ꝛ vnde dicta est.
9 Multitudo ꝛ rerum varietas audentium ingenia officiant.
10 Iustitia diuina nemini denegat gratiā ꝛ omnibus est equa.
11 Malus bonū a prudentia qꝫ ab ipso iure resultat.
12 Diffinitio cum suo diffinito generaliter conuerti debet.
13 Primeuo naturali iure omnia erant communia.
14 Propulsatio iniuriarū an habuerit a iure naturali fundamentum.
15 Ius publicum in magistratib[us] reipublice iura reddentib[us] cōsistit.

Imperatoriam. Non summat hoc titulus: nec etiā casus figurat: sed p vtroqꝫ sufficit diuisio. Quatuor igitur habet partes. Nam in prima diuinū implo
f rat auxiliū. In secūda ponit nomē scribentis. In tertia ponit nomē eius cui liber dirigit. In quarta ꝛ vltima ponit materiā que describit. Secunda ibi. ꝑpe imperium. Tertia ibi. cupide legū. Quarta ibi. incipit. ¶ In text. Iesu
d hebraice: latine saluator[d] interpretat: quia ex eo inducta est mundi
e salus. Glo. in auē. de here. ꝛ fal. in princi. ibi. christi. i. vncti. † Nam
g christus tanqꝫ verus mūdi imperator: fuit vocat[us]: vt no. glo. in verb.
e predi. Nā sacratissimus imperator vngi debet[e] in brachio dextro ad differentiā pape qui vngit in capite. c. vnctio. extra de sacra. vnc. ¶ Additio. Dum hic tex. vult imperatorem oportere scire iura faciunt multa que scribo post. Bar. in l. cum filiusfamil. C. de his qui. vt indig. Ias. May. ¶ Not. primo in quocūqꝫ operis initio diui-
f num auxilium[f] implorandum esse. concordat. l. in nomine dñi. C. de offi. preto. aphri. in auē. de armis. in prin. ¶ Secūdo ex secūda parte colligi: licere cuiqꝫ inscribere sibi titu. dignitatis sue. concor. l. hac consultissima. in prin. C. de testa. Et quo dicit Bart. licere militi et doctori se militē ꝛ doctorē appellare. cuius pace hoc nō sumitur: licet alii sequant: qꝛ huiusmodi intitulatio nō fuit facta per Iusti. sed
g per cōpilatores: quibus bene licuit proprio ore laudare[g] Iustinianum virtute sua eodē modo. l. hac cōsultissima nō pbat: qꝛ ibi loquit de testatore qui debuit exprimere nomina dignitatū heredis magis sub virtute sua qꝫ virtute maiorum. † Maior enī est honor virtute sua titulos cōsequi qꝫ facto maiorum. l. si quis in bello. C. de cap. ¶ Additio. Adde qd̄ dum allegat. l. si qs in bello. ff. de capti. illud est in glo. ꝛ facit etiā. l. ii. ff. de interdic. ꝛ releg. vnde in simili. l. qd̄ princip. ꝛ l. Langobarde. de leg. ii. Iaso. May. ¶ Additio. De hoc an quis sit magis honorādus an qui sua virtute ꝛ sciētia pollet: an qui aliena. vide Bar. in prohe. ff. veter. in ii. vbi etiā querit quis de-
h bet precedere an doctor an miles[h]. distinguit inter doctores excellen.

d ¶ Latine saluator. Adde Cardinalē Alex. i. c. sacrosancta. xxii. dist. in ii. col. vsi. scilicet id qd̄ significat hoc nomen Iesus.

e ¶ Imperator vngi debet. Adde Dom. i. c. antiqua. de priui. ꝛ cur imperator vngat oleo. vide p Aug. de ancho. tractatu de potestate pape. q. v. ar. ii. vbi ponit triplices effect[us]. Et an in imperatore sit necessaria ista vnctio. vide p Archi. in c. si i. ad iudicium. [illegible] dist. i. de Arch. in c. qm̄. ex. dis. Et an imperator consecret. vide p Abb. i. c. venerabilem. de elect. in iii. col. in v. no. ibi. vngimus. Et an imperator coronetur. vide gl. in verbo ordinē. in c. Valētinian[us]. lxiii. dist. doc. in d. c. venerabilem. Cardinalis. cle. i. in. c. no. de iure iurā. ꝛ p Bal. in prohe. C. doc. in l. sacra. ff. de rerū diuisio. Io. and. in c. i. de priuile. lib. vi. in nouel.

f ¶ Diuinū auxilium. Adde c. in noīe dñi. xxiii. dist. ꝛ in. c. in nomine dñi. de test. c. licet. xxvi. q. v.

g ¶ Proprio ore laudare. Adde no. in l. obseruare. ff. de offi. procon. doct. in rubri. de no. C. cōpo. c. ccc. xiii. q. iiii. Io. an. in c. vnū cū pridē. de renun. vbi alleg. autoritates sacre scripture. Barb. in c. cum vigesimū. in xv. col. de offic. dele. vbi alleg. dictū Vale. ꝛ p Card. alex. in c. tenere in i. col. xxvi. dist.

h ¶ Milites. Vide p doc. in c. clerici. de iudi. ꝛ dif[usius] p Fely. in rubri. de maio. ꝛ

b 14302751
(15938851

Rubrice et paragraphi Inſtitu.

¶ Tituli et paragraphi ſuper primo: ſecundo: et tertio

Inſtitutionum libris per dominum Chriſtophorum Porcum expoſiti.

¶ De iuſtitia et iure. folio.1.
Imperatoriam. fol.1.
Iuſtitia. fol.2.
Iuris precepta. fol.3.
¶ De iure na. gē. et ciui. fol.3.
Ius naturale. fol.4.
Ius autem ciuile. fol.4.
Conſtat autem. fol.5.
Sed quod principi. fol.5.
¶ De iure perſonarum. fol.6.
Summa. fol.6.
¶ De ingenuis. fol.7.
Ingenuus. fol.eod.
¶ De libertinis. fol.8.
Libertini. fol.8.
¶ Qui et ex quibꝰ cauſis. fol.8.
Non tamen. fol.9.
In fraudem creditorum. fol.9.
¶ De lege fuſia cani. tol. fol.11.
Lege fuſia caninia. fol.11.
¶ De his q ſunt ſui vel alie. f.11.
Sequitur. fol.eod.
¶ De patria poteſtate. fol.eod.
In poteſtate noſtra. fol.12.
¶ De nuptiis. fol.eod.
Iuſtas autem. fol.eod.
Ergo non omnes. fol.13.
Fratris autem. fol.eod.
Affinitatis quoque. fol.eod.
Mariti tamen. fol.14.
Si aduerſus. fol.14.
¶ De adoptionibus. fol.15.
Non ſolum autem. fol.eod.
Cum autem impuberes. fol.eod.
Minorem natu. fol.16.
In pluribus autem. fol.17.
¶ Qui. mo. ius pa. po. ſol. f.eo.
Videamus. fol.eod.
Filiusfamilias. fol.18.
Si ab hoſtibus. fol.eod.
Preterea. fol.19.
¶ De tutelis. fol.eod.
Tranſeamus. fol.20.
¶ Qui da. tu. teſta. poſ. fol.21.
Dari autem tutores. fol.eod.
Si quis filiabus. fol.eod.
¶ De legi. agna. tute. fol.22.
Quibus autem. fol.eod.
¶ De capi. dimi. fol.23.
Eſt autem. fol.eod.
¶ De legi. patro. tute. fol.24.
Ex eadem. fol.eod.
¶ De legi. paren. tu. fo.eo.
Exemplo. fol.eod.
¶ De fidu. tu. fol.eod.
Eſt et alia. fol.eod.
¶ De atilia. tuto. fol.25.
Sicut. fol.eod.
¶ De auctoritate tuto. fo.26.
Auctoritas. fol.eod.
¶ Quibus mo. tu. fi. fol.27.
Pupilli. fol.28.
¶ De curatoribus. fol.eod.
Maſculi. fol.eod.
¶ De ſatiſdatione tuto. fo.29.
Non tamen. fol.eod.
Sciendum. fol.30.
¶ De excuſa. tuto. fol.eod.
Excuſantur. fol.eod.
Item propter. fol.30.
Item rome. fol.eod.
¶ De ſuſpec. tuto. fol.31.
Sciendum. fol.eod.
Suſpectus autem. fol.eod.
¶ De rerum diuiſione. fol.33.
Superiori libro. fol.eod.
Vniuerſitatis. fol.34.
Singulorum. fol.35.
Apium quoque. fol.38.
Item ea que. fol.39.
Inſula que. fol.36.
Cum ex aliena. fol.eod.
Cum in ſuo ſolo. fol.eod.
Si titius. fol.37.
Litere quoque. fol.eod.
Si quis. fol.eod.
Theſauros. fol.eod.
Per traditionem. fol.38.
Vendite. fol.eod.
Interdum. fol.eod.
¶ De reb. corp. et incorp. fo.eo.
Quodam preterea. fol.42.
¶ De ſerui. ruſti. predio. fol.39.
Ruſticorum. fol.eod.
Prediorum. fol.eod.
¶ De vſufructu. fol.eod.
Vſufructus. fol.eod.
Finitur autem. fol.40.
¶ De vſu et habi. fol.40.
Iiſdem. fol.eod.
Item is. fol.eod.
¶ De vſucapionibus. fo.41.
Iure ciuili. fol.eod.
Sed aliquando. fol.42.
Res fiſci. fol.42.
¶ De donationibus. fo.eod.
Eſt enim. fol.44.
Alia autem. fol.eod.
Eſt et aliud. fol.eod.
Erant autem. fol.45.
¶ Quib. alie. li. vel non. fo.eod.
Accidit aliquando. fol.eod.
Nunc ad. fo.eod.
¶ Per quas pſo. no. acq. f.46.
Acquiritur. fo.eod.
Item nobis. fo.47.
¶ De teſtamen. ordi. fo.eod.
Teſtamentum. fo.48.
Poſſunt autem. fo.49.
In teſtibus. fol.49.
Legatarius. fol.50.
Nihil. fol.eod.
¶ De teſtamen. milita. fo.50.
Supra. fol.51.
Sed hactenus. fol.eod.
¶ Qui. nō eſt permiſ. fa. teſt. f.52.
Non tamen. fol.eod.
¶ De exhereda. libe. fo.53.
Non tamen. fol.eod.
Poſthumi. fol.eod.
Emancipatos. fol.54.
¶ De heredi. inſti. fol.55.
Heredes. fol.eod.
Eſt autem. fol.eod.
Et vnum. fol.eod.
Heres et pure. fol.56.
¶ De vulga. ſubſtitu. fol.57.
Poteſt autem. fo.eod.
Si ſeruum. fol.57.
¶ De pupilla. ſubſtitu. fo.58.
Liberis ſuis. fol.eod.
Qua ratione. fol.eod.
Igitur. fol.59.
Liberis autem. fol.59.
¶ Quibus mo. teſta. infir. fo.60.
Teſtamentum. fol.eod.
Alio quoque. fol.eod.
¶ De inoffi. teſta. fol.61.
Quia plerique. fol.eod.
Si tutor. fol.eod.
¶ De here. quali. et diffe. fo.62.
Heredes autem. fol.eod.
Extraneis. fol.63.
¶ De legatis. fol.63.
Poſt hec. fo.64.
Si non vſque. fol.eod.
Si res aliena. fo.65.
Si eadem. fol.eod.
Si cui fundus. fol.66.
Si quis rem. fol.eod.
Si quis debitori. fol.67.
Sed ſi vxori. fol.eod.
Si res legata. fol.eod.
Si quis ancillas. fol.eod.
Si grex legatus. fo.68.
Si peculium. fol.eod.
Tam autem. fol.eod.
Incertis. fol.eod.
Si quis in nomine. fol.69.
An ſeruo. fol.eod.
Pene quoque. fol.70.
¶ De ademptione legatorū. fo.e.
Ademptio. fol.eod.
¶ De lege falci. fol.eod.
Supereſt. fol.eod.
¶ De fideicōmiſ. heredi. fol.71.
Nunc tranſeamus. fol.eod.
Reſtituta. fol.72.
Nihil autem. fo.73.
Et quia. fol.eod.
¶ De ſing. rebꝰ p fideic. rel. f.eo.
Poteſt autem. fol.eod.
¶ De codicillis. fol.eod.
Ante auguſti. fol.eod.
¶ De here. q ab inteſt. def. fo.75.
Inteſtatus. fol.eod.
Cum filius. fol.76.
Emancipati. fol.eod.
Item vetuſtas. fol.eod.
¶ De legi. agna. ſucceſ. fol.76.
Si nemo. fol.eod.
Ceterum. fol.eod.
¶ De ſenatuſconſul. tertu. fo.77.
Lex xij. fol.eod.
¶ De ſenatuſconſul. orfi. fo.eod.
Per contrarium. fol.78.
¶ De ſucceſ. cogna. fol.eod.
Poſt ſuos. fol.eod.
¶ De gradi. cogna. fol.eo.
Hoc loco. fol.eod.
¶ De ſeruil. cogna. fol.79.
Illud autem. fol.eod.
¶ De ſucceſ. liberto. fol.eod.
Nunc. fol.eod.
¶ De aſſigna. liberto. fo.eod.
In ſumma. fol.eod.
¶ De bono. poſſeſ. fol.eod.
Ius bonorum. fol.79.
¶ De acqui. per arroga. fo.80.
Eſt et alterius. fol.eod.
¶ De eo cui liberta. cauſ. fo.eo.
Receſſit autem. fol.eod.
¶ De ſucceſ. ſubla. fol.81.
Erant. fol.eod.
¶ De obliga. fol.eod.
Nunc. fol.eod.
¶ Quib. mod. re ꝯtrahi. obli. f.82.
Re contrahitur. fol.eod.
Is quoque. fol.83.
Item is. fol.84.
Preterea. fol.eod.
Creditor. fol.85.
¶ De verbo. obligatio. fo.eod.
Verbis. fol.eod.
Omnis ſtipulatio. fol.eod.
Loca etiam. fol.86.
¶ De duobus reis. fo.87.
Et ſtipulandi. fol.eod.
¶ De ſtipulati. ſeruor. fo.eo.
Seruus. fol.eod.
¶ De diuiſio. ſtipulatio. fo.88.
Stipulationum. fo.eod.
¶ De inuti. ſtipu. fol.eod.
Omnis res. fol.eod.
Si quis alium. fol.89.
Preterea. fol.eod.
Item inutilis. fol.90.
Si impoſſibilis. fol.eod.
Item verborum. fol.eod.
Poſt mortem. fol.91.
Si ſcriptum. fol.eod.
Alteri ſtipulari. fol.eod.
Item nemo. fol.92.
¶ De fideiuſſoribus. fo.eod.
Pro eo qui. fol.eod.
Si plures ſunt. fol.93.
Fideiuſſores. fol.eod.
¶ De literarū obliga. fol.eo.
Olim. fol.94.
¶ De oblig. q ex ꝯſen. fit. f.eo.
Conſenſu fiunt. fol.95.
¶ De emptio. et venditio. fo.95.
Emptio et venditio. fo.eod.
Precium autem. fol.eod.
Item precium. fol.eo.
Cum autem. fol.96.
¶ De loca. et conduc. fol.eo.
Locatio et conductio. fol.eod.
Item queritur. fol.97.
¶ De ſocietate. fol.eod.
Societatem. fol.eod.
Manet autem. fol.eod.
¶ De mandatis. fol.98.
Mandatum. fol.eod.
Illud quoque. fol.eod.
Mandatum. fol.99.
¶ De obli. q ex q̄ſi ꝯtra. fo.eo.
Poſt genera. fol.eo.
Tutores. fol.eod.
¶ Per quas pſo. nob. acq. fo.eo.
Expoſitis. fol.eod.
¶ Quib. mod. tol. oblig. fo.eo.
Tollitur. fol.eod.
Preterea. fol.101.

¶ FINIS.

¶ Incipit lectura famosissimi iuris utriusque docto. dñi Christophori porci: super primo secundo et tertio institutionum cum additionibus Eximii utriusque censure interpretis dñi Jasonis de mayno Mediolanensis: suis locis bene situatis.

C Um modo ut assolet plures inter legendo codices animaduerterem: ad manus mihi allatū est forte cōmētariolū quoddā in hac legū disciplina lucubratum: qd cum in primis a radice quadam perlegissem nullo alio inspecto percurrissem. tantā in eo grauitatē modiq; et subtilitati offendi: ut nō mediocre: licet paruum nō vulgare: sed admirabile: et diuinū videret. Eius tñ autoris scripti originē rei quadā admirabilitate per alios reperter: nemullo adiumento autoris neque cuiusdā primordio: ita sum admiratus ut nullimet satisfacere nō possem: unde negligenter tanti enituisset: ut tam prestantis cōpositi rei nullius nomē esset ascriptum. Longeq; id mihi visum est admirabilius. qd hi qui ceteris ulla ex parte scribēdo ꝓdesse studuerūt nō modo profectū respicere: sed eo quoque trahi solēt. quātum sibi laudis: et glorie cōparaturi sint. Mediocres id inquātum efficiant viri et vulgares hi qui nullum habēt (ut aiunt) cum virtute cōmercium: nedū conari debēt: qui sunt prestanti ingenio: suis lucubrationibus atq; vigiliis: et re absoluta suis posteris profuturi. Tandem cōsilio et coniectura cum pluribus animaduerterem cuiusnam viri fuisset opus illud. tamen postea explorando clarius accepi ex acutissimo legum interprete et viro omni ex parte singulari domino Joāne Christophoro porco primo sub adolescētia in meditatione dum interlegeret: cōmētariolum ipsum prodidisse. Quae res mihi maior quoq; animo diu visa est indignior. Cum virum ipsum tum aliorū opinione et sententia: tum etiā longa cōsuetudine cōperissem et eloquentia plurimū valuisse: nec minus ingenio: et extitisse omni ex parte integerrimū. Quare et ipsi libello inscriamus: eū ipsum sine capite cōspicarer: ut olim sine corpore Veneris effigiē ab Apelle finxisse ferunt. Et autoris eius nomē cōpatiēs: temperare mihi nō potui: quin viri ipsius acutissimi: et profecto ea etate prope diuinā memoriā: hoc primo in lucē cōmendarē: eiusq; merita gloria cōmoueri: qua ipse fortassis moderatione cōtinētior motus nō est. Aequi eo libentius cōsiderē nō recusaui: qd solet ceterorū inspectio librorū et voluminū ad gloriam animos magnopere cōmonere: ipsosq; ad laudem: virtutemq; ac posteritatū emolumentū accēdere. Simul iniquū atq; impiū videbatur: ut qui mihi ac ceteris suo studio: sua diligentia profecisset: eius ego peregrinus paruo pro labore decus et laudes tam preteritas pateret: tamq; neglectas. Scio tamē me ꝗplurimū obiurgatū nō cariturum: neq; adeo temere mihi in alienam segetē manus iniciam quiq; imprudenter: qd ab aliis significantius: ac iocundius effici potuisset: et ab hoc ipso autore maxime. Ego exiliter ac tenuiter: tamq; proprio iure mihi describserim: ac eū aliorum longe vir elegantior deuenerit: nemo tamen quisq; ea gloria ductus est: qua ego nunc me cōpelli ꝑ existimo. Sed cōtra oēm illorū laceratione debitam mihi fortassis equanimius ego constantius: suscipiam: quod nulla mei laude ad hoc ipsum deductus sum. Sed eius ipsius amore viri: et cōmētarioli dignitate: ne adeo degās sine noīe in tot. precipuū obscurus demigraret: qd et ipsum cōmentariolū implorare videbatur. Quippe qd erit tanta diligētia et autoritate cōferētī: ut ea que cetera immēsa et modū excedentia volumina tediose nimisq; morose prestat. Ipsum ea succincte: carptimq; et generose afferat: quare lacerent: cōfundantur: mercari qui velint: tamē ego qd et viro ipsi et cōmentariolo eleganti debui: meoq; ingenii facultate cetera ut poterit: inchoaui: etiā hec paucula cōtexui. Jas. may.

A Ntequam ad ipsam rubricā expediēdā cōdescendam: premitto aliquid ad euidentiam. Queritur igitur in primis que fuerit causa efficiens huius libri: que materialis: que formalis: et que finalis: et cui parti philosophie supponatur. Ad primū respondet qd causa efficiens fuit duplex. una mediata: hoc est ipse deus. Ipse
a enim dixit: et facta sunt. et sine ipso factū est nihil[a] ut habetur Joā. i. et ipse operatur bonū: et cooperatur ad adiuuandū nos in bono. ut est gl. sing. in de. i. extra de magi. de quo etiā in aut. quomodo opor. epi. in prin. Nam constat leges per ora principū promulgatas esse. l. ii. §. nec. ff. de vete. iur. enu. l. hec a zenone. C. de quadri. prescr. Alia immediata: hec fuit duplex. quedā fuit proxima: hoc est ipse Tribunianus Theophilus et Dorotheus. §. oēs vero. i. in prohe. causa vero aliqualiter remota fuit Justinianus cū mandauerit cōponere hunc librū. unde ipse Justinianus dicit cōpilasse. arg. in l. sta autem. §. gessisse. ff. de adim. le. plene p Bar. in. l. sed si. vnus. §. seruitus. ff. de iniur. Ea enī nostra facimus[b] quib9 autoritatē impartimur. l. i. §. oīa. C. de vete. iu. enu. Causa materialis potuit esse duplex: vna generalis et cōmunis aliorū librorū legalium: et est ipsa iustitia. l. i. in prin. ff. de iusti. et iu. Vberunt igitur (ut mihi videt)

a ¶ Et sine ipso factum est nihil. Adde textum in. c. episcopi. xxvi. q. v.
b ¶ Ea enī nostra facimus. Adde textū in. c. si apostolice. de ꝑbendis. lib. vi.
c ¶ Continuatio debet fieri. Adde qn cōtinuatio sit necessaria de lege ad legē. vide p gl. in. l. gallus. ff. de lib. et posthu. et i. l. iii. in prin. et ibi glo. ff. de acq. pos. Et qn de. §. ad. §. vide per glos. in d. l. iii. in. §. econtrario.

plerique: qui dixere bonū et equum esse subiectū materiale huius libri et aliorū: quia nō sunt proprie subiecta: sed sunt qualitates qualificantes subiectum: ut in simili de possessione habet: que vna est. et multipliciter qualificat: ut habet plene in. l. i. C. de acqui. pos. Causa formalis fuit dispositus ordo titulorū. l. ii. ff. de sta. homi. et l. imperatores. ff. de in ius voca. et habetur in prohemio sexti libri. Causa finalis fuit separatio equi ab iniquo licit ab illicito: exhortatio bonorum: spes premiorum: depurgatio malorū: metus penarū. d. l. i. ff. de iusti. et iure. Supponitur morali philosophie: que diuidit in ethicā: que docet regere seipsum. de hoc tractat. l. ii. C. de secūd. nup. l. libertinus. de ritu nup. et economicā: que docet regere familiā. de hoc tractat. l. ii. C. de emenda. propin. et de emenda. seruo. et politicā que docet regere populū. et de hoc tractat tit. de officio ptoris aphabe. cū sequentibus. Hec rubrica cōtinuatur: qd continuatio debet
c fieri[c] ad proxima. l. ii. ff. de sta. ho. et habetur in prohemio sexti libri. unde cum sit principiū nihil ante se habere potest: ad qd continuet. §. discipulis. in pheiio. ff. vet. et. l. proximus. de verb. sig. ¶ Additio. De hac cōtinuatione quādo debeat fieri et quādo nō. vide per glos. in. l. gallus. in prin. de libe. et posthu. et glo. in rub. ff. de condi. fur. et p glo. in. l. i. C. de peti. ho. sub lib. et cetera dic ut hic. Jaso. May.

¶ De iustitia et iure. Rubrica.

1 Christus oibus imperat et ideo summus imperator dicit9 fuit suo sanguine: ut genus humanū a faucibus barathri redimeret.
2 Maior est honor virtute sua titulos consequi ꝗ facto maiorum.
3 Non debent statutorū iura ore rusticorum deturpari.
4 Licet notarius christianus nomē Jesu xpī suis contractibus inserere possit nō ob id debet indexaqꝫ in cōtemptū hic facere videt.
5 Imperator a septem illustribus dominis eligi debet triplicique corona insigniri: ferrea: argentea: et aurea. prima apud Coloniā secūda apud Mediolanum. tertia Rome.
6 Imperator non potest imperii iura diminuere.
7 Jus est genus quo multe alie iuris species comprehenduntur.
8 Justitia quid sit et unde dicta est.
9 Multitudo et rerum varietas audientium ingenio officiunt.
10 Justitia diuina nemini claudit gremiū et omnibus est equa.
11 Melius bonū a prudentia ꝗ ab ipso iure resultat.
12 Diffinitio cum suo diffinito generaliter conuerti debet.
13 Primeuo naturali iure omnia erant communia.
14 Propulsatio iniuriarū an habuerit a iure naturali fundamentum.
15 Rempublicam in magistratib9 reipublice iura reddentib9 cōsistit.

I Mperatoriam. Non summatur hec vox: nec etiā casus figuratur: sed p utroque sufficit cōsilio. Quattuor igitur habet partes. Nam in prima diuinū implo
f rat auxiliū. In secūda ponit nomē scribentis. In tertia ponit nomē eius cui liber dirigit. In quarta et ultima ponit materiā quā exscribit. Secūda ibi. prope imperium. Tertia ibi. cupi. de legū. Quarta ibi. incipit. ¶ In tex. Jesu
d hebraice: latine saluator[d] interpretat. quia ex eo inducta est mundi
1 salus. Glo. in aut. de here. et fal. in prin. ibi. christi. i. vngi. † Nam christus tamq; verus mundi imperator fuit vnct9: ut no. glo. in verb.
e preclf. Ad sacratissimū imperatorem vngi debēt[e] in brachio dextro ad differentiā pape: qui vngit in capite. c. vnctio. extra de sacra. vnc. ¶ Additio. Dum hic tex. vult imperatorem oportere scire iura faciunt multa: que scribo post Bar. in. l. cum filiamaiū. C. de his qui ut indig. Jas. May. ¶ Not. primo in quocumq; operis initio diuinum auxilium implorandum esse. concordat. l. in nomine dni. C. de
f offi. prefe. aphri. in aut. de armis. in prin. ¶ Secūdo ex secūda parte colligit licere cuiq; inscribere sibi titu. dignitatis sue. concor. l. hac consultissima. in prin. C. de testa. Ex quo dicit Bart. licere militi et doctori se militē et doctorē appellare. cius pace hoc nō sumunt: licet alii sequant. quia huiusmodi intitulatio nō fuit facta per Justi. sed
g per cōpilatores: quibus bene licuit proprio ore laudare[g] Justinianum virtute sua eodē modo. l. hac cōsultissima nō ꝓbat: quia ibi loquit de testatore qui debuit exprimere nomina dignitatū heredis magis sub virtute sua ꝗ virtute maiorum. † Maior enī est honor virtute sua titulos cōsequi ꝗ facto maiorum. l. si quis in bello. ff. de cap. ¶ Additio. Adde qd dum allegat. l. si quis in bello. ff. de capti. illud est in glo. et facit etiā. l. ii. ff. de interdic. et releg. unde in simili. l. qd princip. et l. auguste. de leg. ii. Jaso. May. ¶ Additio. De hoc an quis sit magis honorādus: an qui sua virtute et scientia pollet: an qui aliena. vide Bar. in prohe. ff. veter. in fi. ubi etiā querit quis de-
h bet precedere an doctor an miles. et distinguit inter doctores excellen.

d ¶ Latine saluator. Adde. Cardinalē Aler. i. c. sacrosancta. xxii. dist. in. ii. col. ubi. declarat qd significat hoc nomen Jesus.
e ¶ Imperatores vngi debēt. Adde Hosti. i. c. ad hec. de prin. et qre imperator vngit oleo. vide p Ang. de ancho. i tractatu de potestate pape. q. i. xxvi. ar. ii. ubi ponit triplices effect9. Et an imperatore sit necessariā ista vnctio. vide p Archi. in c. si i. adiutorium. xcvii. dist. Arch. in. c. qm. lxiii. dist. Et an imperator conferret. vide p Joh. i. c. venerabilē. de elec. in iii. col. in §. no. ibi vngimus. Et an imperator ordinetur. vide gl. in verbo ordinati. c. Valentinian9. lxiii. dist. doct. in d. c. venerabilē. Cardinalis. de. i. in. c. no. de iure iurā. et p Bal. in prohe. C. doc. in. l. sacra. ff. de rerū diuisio. Jo. and. in. c. ii. de prebe. lib. vi. in nouel.
f ¶ Diuinū auxiliū. Adde c. in noie dni. xxiii. dist. et in c. nouerit. de dni. de testa. c. licet. xxvi. q. v.
g ¶ Proprio ore laudare. Adde no. in. l. observare. ff. de offi. procon. doct. in rubri. de no. C. cō. pe. c. ecce. xxiii. q. iiii. Joan. in. c. nisi cū pridē. de renun. ubi allegat autoritates sacre scripture. Barb. in c. cum vigesimā. in. xv. col. de offic. dele. ubi alleg. dictus Bald. et p Card. alexā. in. c. tenere in. i. col. xxii. dist.
h ¶ Cardiles. Vide p doc. in. c. de ricis. de iudi. et diffuse per Sely. in rubri. de maio. et

inſtrumentum per ſubauditionē: q ſubauditiſtud verbum quondam. Ideo eſt in teſte ſi dixerit. C. qno filius tuū puniſit xc. de quo dum. Idcq eſt in teſte ſi dixerit. Cqus filiun tuū ꝑmiſit rc. de quo dicatis. vt in turibus. §. allegaris. ℂ Additio. No. etiam extra hac dicatis vt in turibus. §. allegaris. Adde q lz verum dicat glo. q tutele ſolum intentant finita tutela. Adde q lz verum dicat q tamen actio ꝑ tutela que datur ꝯ illum qui geſſit ꝑ tutore bene competit & ante finitam tutelam. l. i. ff. ꝑ tutore ꝯ quē et quo nō eſt competit & ante finitam tutelam. l. i. ff. ꝑ tutore. Et ſimiliter contra procuratorem potest agi. l. i. §. cum eo. ff. pro tuto. Et ſimiliter contra procuratorem durante officio agi poteſt. l. qui proprio. §. ſi. ff. de procuratorem. Quid ℂ Additio. No. ex iſta glo. quādo intentet actio ꝯ tutorem. Quid ſi ad contra curatorem. dic q pro vniuerſali adminiſtratione agit ſi finita cura ſit actione nego. geſt. ſed pro actione agit etiam durante cura ſit actione nego. geſt. ſed dat curator liti. l. ij. & l. rationes. C. de adminiſtra. tuto. ℂ In ſi. glo. in verbo iure. colligit q identitas importata per hec verba idē iuris. refert tñ ad qualitates caſus ꝓpoſiti. Et ſit eius ſenſus in hac litera. Nam ſicut iudicium cō. diui. oritur ꝓuenire et quaſi ꝯtractu & iudiciū famil. her. Item quēadmodū iudicium cō. diui. competit pro euocanda portione fructuum vel portione ſumptuū: ita & iudicium famil. her. Itē ſicut primo cōpetit ꝑ rebus ſingularibus cōpetendis: alis diuidendis: ita indiuiduum fa. herc. cōpetit pro rebus vniuerſalibus partiendis. no. aūt q illa vba idē iuris. important idētitatem aliarū qualitatū. & p hoc limitat illud qd dicit glo. in. l. cū hi. §. idē iur. ff. de tranſac. que dicit q illa verba idē iur. idem erit: & ſi importat idētitatem caſuum cū ſuis qualitatibus qd debent intelligi cū qualitate caſus vt hic. ℂ † In glo. in-

6 tellige. ibi. §. pe. q ille q tenet rei vēdicatione nullo iure eſt obligatus: quā ſolam plerique dānarūt. de qua dixi. ſ. de actio. ideo non retas: quā ſolam plerique dānarūt de qua dixi. ſ. de actio. ideo non repeto ibi. & l. ſeq. Not. ex glo. herede adita hereditate ex quaſi cōtractu obligari creditoribus & legatariis. Sed dubiū ē an plures coheredes adeundo hereditatem obligantur adinuicē ex quaſi contractu. glo. in. l. ſi poſt diuiſionem. C. de iur. & fac. igno. viſa ē tenere q ſic. de quo dicatis vt ibi habet plene. ℂ In ſi. glo. dicitur vos reſpondete q ideo hec ꝯditio indebiti fuit appoſita inter oblig. que re cōtrahuntur: non q dicantur ꝓuenire ex cōtractu: ſed q nō pōt ſine re ſuſtentari: ibi igitur poſita fuit vt eius ſubſtantia denotetur. hic aūt etiam poſita fuit vt eius inſinuet origo: q ex quaſi cōtractu trahit originem. ℂ In ſi. glo. in verbo ſed tamen. no. equitatē rigoroſitati preferri. qd verum limitat quādo vtrūque: hoc eſt rigoroſitas & equitas ſcripta reperitur in ſpecie. d. l. placuit. C. de iudi. & l. ſi tibi pecuniā. in ſi. ſi cer. peta. ſecus ſi equitas eſſet in genere ſcripta. rigoroſitas vero in ſpecie: q tūc derogaretur per rigorē equitati. l. nā hoc natura. ff. de cō. di. inde. & l. vſucapio. ff. de vſucap. Ratio: q ſemper generi per ſpeciem derogatur. l. ſanctio legum. ff. de penis. regula iur. generi. lib. vi. ℂ In ſi. gloſ. in verbo conditione. dicitur ſi querat an error in cauſa impediat dominii tranſla. traditione interueniente. Aut eſt error cauſa proxime: q trado tibi rem meam putans eſſe tuam: tunc tranſlatio dominii impeditur. l. ſi procu. de acqui. re. domi. Aut eſt error in cauſa remota: q trado tibi rē meā quā ſcio eſſe meam: ſ. ideo trado: q eſtimo me teneri aliqua actiōe ad rem tibi tradendam: & tunc dominii tranſlatio nō impedit: ſed agit cōditione indebiti. ꝓbatur. l. ij. §. ſubtiliſſime. ff. de condi. ob cau. in. l. cum in corpus. ff. de acq. re. domi. iuncta. l. ſi ego. ff. ſi cer. peta. Ratio: q cauſa ꝓxima magis arguit de ſenſu q cauſa remota. ar. in. l. derogat. de reg. iur. ℂ In gloſ. per errorem. ibi. l. & eſt ratio: q ille qui ſoluit ſcienter debitum videtur donare: vnde ſuam donationem reuocare non poteſt. regula iur. cum per errorem. ibi. l. i. hoc operatur autoritas rei iudi. l. ſi fideiuſſor. §. in omnibus. ff. manda. ibi. l. i. hoc operatur fauor tranſactio. indecens ad lites dirimēdas. l. ſi fratres. C. de tranſactio. ℂ Additio. An ſoluens pro primo iure cito repetat: vel ne ſoluti tanquam vtiliter geſſerit. vide in ti. ſ. an gl. &c. ℂ In glo. ex. l. aquil. ibi. & l. ſequē. & eſt ratio differentie: q quando ſoluo dānum ab alio datum: q nam ego dederim non repeto: q ſi ſit indebitū quo ad me ſoluentē eſt tamen debitū quo ad te recipientē & quo ad me ſoluentem: & iō pōt repeti. l. pene. §. i. ff. de condi. inde. ℂ Additio. Iſta ratio ponitur per glo. in. l. elegantur. §. ſi. ff. de cō. di. inde. Sed reprobatur. vnde alia ponitur per glo. in. l. error. C. de iur. & fac. igno. que tenetur & eam ſcripſi. ſ. in princ. Secūdo habetis

7 ex hac glo. q † quis poteſt cōfiteri delictum ſe ꝑpetraſſe qd alius perpetrauerit: & ex ſua cōfeſſione ſibi preiudicat. quod verum limitabis qñ ciuiliter agitur ad intereſſe pecuniariū ad. l. aquil. ſecus ſi agetur criminaliter ad penā corporalē. vnde ſi fateret me perpetraſſe delictū qd tu perpetraſti ex quo veniret imponenda pena amputationis alicuius mēbri ego nō obligor cōfeſſione mea: imo veritate cognita tu punieris. l. i. §. ſi quis vltro. ff. de queſtio. de quo eſt glo. in. l. inde neratius. §. ſi. ad. l. aq. & ibi Bal. ſ. hac de. & ratione. Nam primo caſu obligat ex cōfeſſione ſua: q agitur cū bonorū ſuorū in his poteſt preiudicare. l. in re mādata. C. māda. Poſteriore aūt caſu ideo non preiudicat: q agitur cauſa membrorum & vite quorum nemo eſt dominus: deus ſolus & reſpub. dñi ſunt membrorum vite quorum nemo eſt dominus. deus & reſpublica dñi ſunt membrorū hominum. l. liber homo. ad. l. aquil. vnde volēs mori nō auditur niſi aperte cōſtet delictū ꝑpetraſſe. l. & ſi nō defendatur. ff. de pen. l.

non tñ. de appel. l. i. §. ſi qs vltro. de que. Et ex quo Ang. in. l. q ſi. ibi. de ꝯfeſ. deridet & reprehēdit ſumme quoſdā iudices bergomēſes q cōfeſſum homicidiū ab alio perpetratū vltimo ſupplicio dānarunt: lz veritas ſcaſſi haberet & de ea eis ꝯſtaret exiſtimātes quē ſibi ꝓiudicare ex confeſſione ſua ad penā corporalē. ℂ In ſi. glo. nō differētie eſt: q qñ actio penalis ē ab initio: nō pena ab initio grauat: vnde alio allemiatur. l. cum qui. de iureiur. ſecus in caſu noſtro: q nō eſt ab initio penalis. glo. eſt in. d. §. fin. aliter exemplificat hūc §. vt loquatur qñ metu inficiationis future aliquid ꝓ non debito ſoluitur: q tale ſolutum indebite non repetit: q vani timoris non eſt habenda cura. l. nec timorem. ff. quod metus cauſa. ℂ In ſi. glo. in ver. ex legatis. De hac materia repetitionis indebiti habetur aliquid in. l. error. C. de ſal.

ℂ Per quas perſo. no. acquiri. Rubrica.

ℂ Continuatur per hunc modū ad precedētes. Supra viſum ē de oblig. qualiter cauſent: & de earū varia ſpecie. Sequebat videre ꝑ quas perſo. no. oblig. cauſatiue acquirant. Ideo de his imperator tractaturus, intitulauit per quas &c.

1 ☞ An aūt donatio facta filio acquiratur patri.
2 Seruus ſi fugiat anteq ab alio apprehēdatur dño acquiritur.

Expoſitis. Per ſeruū ꝓpriū acquirit obligatio pleno iure dño ꝑ filiūfa. vero in ꝑtāte ex cā aducticia ex obligatione ꝓueniens acquirit pr̃i quo ad vſumfru. ꝓprietate filio ſeruata. h. d. ℂ Additio. Vel ſic. Nō ſolū per noſmetipſos: ſed et ꝑ ſeruos & liberos in nr̃a poteſtate conſtitutos nobis acqrit: ſed per ſeruū in totum ꝑ liberos aūt quo ad vſumfructū tm̄ aducticiorū in qbus ſolum pr̄ actiones ſortitur. h. d. primo. Et ꝑ ſeruos alienos & liberos hoīes nobis bona fide poſſeſſos nobis acqrit ex duabꝰ cauſis. ſ. ex re noſtra & opa ſua q et in ſeruo fructuario obſeruat. h. d. ſcdo. Et ſeruus cōis acquirit dominis pro portione dñica niſi vni nominatim vel iuſſu vnius fecerit ſtipulatus. h. d. vſque ad ſi. ℂ No. primo nō ſolū ꝑ noſmetipſos acqrit nobis obligatio: ſed et ꝑ ſeruū & filiū in ꝑtāte retentum. ℂ Itē no. acqſita ꝑ ſeruū dño acqri pleno iure: acqſita aūt ꝑ filios in ꝑtāte ſi q dē acquirant ex cā aducticia vſuſfructus ꝑtinet ad patrem. ꝓprietate vero filio reſeruata. ſi vero acquirant ex cā ꝓfecticia acquirant patri pleno iure. l. cū oportet. C. de bon. que lib. & in hoc

1 differt filius a ſeruo. ℂ Additio. † An aūt donatio facta filio acquirat patri. vide in. l. ſociū. ff. ꝓ ſocio. qd de dona. facta filio tpe ſeparatis aduerſis. vide in. l. ſed ſi plures. ff. de vulg. & pup. Quis aūt intentabat actio. in peculio aducticio. dic q ſolus pater noīe filii tanq legitimus adminiſtrator. l. i. C. de bo. ma. Et pr̄ ſolus pōt cōſtituere procuratorē ex quo ōis ꝯmoditas ſpectat ad eū. d. l. i. & ibi Bar. ſolus aūt filius nō poterit cōſtituere ſine ꝯſenſu pr̄is tanq nō habēs adminiſtrationē: vt ī glo. in. d. l. i. Fallit qñ pr̄ eēt abſens. quo caſu

a filius poſſet agere ſine cōſenſu pr̄is. Et monachꝰ exiſtēs in ſtudio a ℂ Monachus exiſtēs in ſtudio. Adde gloſ. in. c. cū paſtoralis. ſi. q. vii. Ioā. an. in. c. ij. de de. nō mo. lib. vi.

de cōſenſu abbatis pōt agere ſine eius ꝯſenſu de occurrentibꝰ ſibi in ſtudio: vt no. gl. in. l. ſi longius. §. ſi filius. ff. de iudi. & idē eſt qñ pater nollet cōſentire. l. cū ops. §. neceſſitate. C. de bo. q lib. &c. ℂ Itē not. q pr̄ ad quē ſpectat vſufr. peculii aducticii acqſiti ꝑ filium mouet actiones in iudicio. cōcor. l. cū nō ſolum. §. i. C. de bo. q lib. ℂ Item no. q acqſita ꝑ liberos hoīes vel ſeruos alienos bona fide poſſeſſos ex duplici cā acquirunt bone fi. poſ. Primo ſi acqrāt ex re bo. fi. poſ. Scdo ſi acqrāt ex opa ſua: & idē ē in ſeruo in quo hēmus vſumfru. vel vſumtm̄ q vſufructuario vel vſuario ex his tm̄ duabus cauſis acquirunt. ℂ Et §. cōem. Not. talē diſtinctionē ſed plenius q iſta dicantur. Nā aliqñ ſeruus cōis plurium aliqd ſtipulat ſimplr nullius vel dñorum nec ſua pſona ꝓpria expſſa aliqñ ſtipulat ex pſona ꝓpria dñorum ſub noīe appellatiuo: puta promittis dñis meis & his duobus talibus noīe appellatiuo: puta promittis dñis meis: & his duobus ipſorum acqrit dñis ꝑ portione dñica. Aliqñ ſtipulat dñis expſſa pſona ꝓpria ſub noīe ꝓprio: puta promittis titio ſeio & caio dñis meis: & tūc acqrit dñis ꝑ capita non aūt ꝑ portione dñica. Aliqñ ſtipulat expſſo noīe ꝓprio & appellatiuo: et tacet nomen ꝓpriū: ꝓut ꝓprietas dñica acquirat: acqrit ꝑ capita. ſi vero nomē appellatiuū ꝑ portione dñica acqrit. l. ſi ſeruus cōis ita ſtipulet. ff. de ſtip. ſeruo. Fallit primo quidem iuſſu alicuius ex dñis poſtea ſimplr ſtipulet: q ille in totū acquirit. b Secūdo qñ vni nominatim eſt ſtipulatus: q illi ſoli et acqrit: vt hic in hoc

2 ter. ℂ Additio. † Si aūt ſeruus fugiat nūc anteq ab alio apprehendatur acqrit dño. l. i. §. ꝑ ſeruū. ff. de acq. poſſeſ. Quid aūt ſi ſeruus fugiens gerat ſe ꝑ libero: an dñs perdat eius poſ. niſi ſeruus ꝑ decē annos geſſerit ſe ꝑ libero. & vide ꝑ Innocē. in. c. de ſeruoꝝ. extra de

b ſeruis nō ordi. & ibi glo. examinat. an ſi ſeruus faciat ſe ꝓmoueri ad ſacerdotiū debeat reſtitui dño: an vero remaneat liber vt ſacerdos. ℂ In ſi. glo. i. & ꝑ hac nō ob. ſi dicat hunc titulū ſuperfluū apoſitū hic extitiſſe cōtra. §. glo. in prima conſtitu. C. q videtur vt patet ex predictis. ℂ In ſi. glo. in verbo diuiſionē. vos dicite vt. ſ. dixi in prin. notabiliū. vbi cōpleuus ſui illam diuiſionem breuiter.

b ℂ An ſi ſeruꝰ faciat ſe ꝓmoueri. Adde q ad ſi talis reſtituat dño: an gaudet priuilegio clericali. vide glo. fina. in. c. nullus. co. ti. Io. and. in. d. c. de ſeruorum. c. nullus. & ibi Io. de ſanc. ſuā. diſtin.

ceſſio: q2 ſunt diſpariter obligati vnus principaliter alter acceſſo-
rie. d. §. ſi mandato tuo. ⁊ ibi glo. ſm Bar. in. l. ſi creditor. ff. de ſolu.
In aūt pactū principalis ꝓſit fideiuſſori ⁊ e. vt in. l. ⁊ heredi. §.
ſi. ff. de pac. ⁊c. Iaſon may. ❡ Additio. Item not. an officiū iudicis
poſſit nouari ⁊ deduci in aquilianā ſtipulationē: puta cautio ð dā.
infec. ⁊ ſimi. vide. l. ⁊ vno. §. ſi. ff. eo. glo. ⁊ Bar. in. l. i. ff. de preto. ſti-
pula. ⁊c. Iaſ. may. ❡ In glo. ſiat. ibi. hec in aliis. ⁊ poſſet hoc ſuade
ri rōne. Nam priuilegia ſunt ſtricti iuris: q2 emanāt ↄ̄ diſpoſitionē
iuris cōis: vnde priuilegia appellant quaſi iure priuatiua: idō ſtricte
intelligēda ne tribuanf inuito. l. qð vero. ff. ð leg. ⁊ ſe. ⁊ beneficia nō
ſunt ↄ̄ ius: ⁊ idō latiſſime intelligēda: vt quibuſdam ēt inuitis tribu
ātur intelligantur. l. ſi. ff. de cōſtitu. pecu. ſed cū iſ hec ſolutio tenea-
tur hic per glo. nō tn̄ doc. placuit: q2 iſ beneficia ſint latiſſime interpre-
tanda non tn̄ ita late interpretari debēt. ff. de nona. ❡ In glo. ibi.
verior eſt. immo ipſa mala. vnde doc. aīt ſoluſſe ⁊ tene. mēti ꝙ hoc
beneficiū mero iure tribuitur inuito: ſed cū effectu tribuit eīſ ipſo
iure: q2 ↄ̄dictio debitoris nō pōt impedire curſum legis vt ſolutiōe
liberatio nō cōtingat. l. nemo pōt. de lega. i. l. ēt inuitis. de acqui. re.
domi. l. ſeruus vetante. ff. de verbo. oblig. ſi poſtea debitor voluerit
vt hac fragilitate ⁊ libertate ꝑ eo ſoluente poterit de nouo iſtā pe-
cuniam exburſare nō aūt ſoluere: q2 impoſſibi. eſt ſolutio vbi priuſ
cōtingit liberatio: poterit igitur exburſare nō vt ſoluat obligatio-
nem iam ſublatā: ſed vt ipſe liberationem ſuam oſtendat vel demō
ſtret nolle vti liberalitate ſoluētis. hoc fuit viſa tenere glo. in. d. l. ſer
uus vetante. ff. de verbo. obli. iſ obſcure. ❡ In ſi. glo. no. ꝙ ſolutiōe
facta creditori creditoris parit liberationē: ēt ſi fuerit facta inuito
creditore. Ita voluit glo. in. l. ſolutū. §. ſolutam. ff. de pig. ac. Sed
vos ꝑ ↄcordia dicite ſi queraſ an ſolutio creditori creditoris parit
liberationē. Aut fuit facta volēte primo creditore ⁊ ſciēte: ⁊ tūc pa
rit liberationē. Idē ſi fuit facta ipſo ignorante: ſed poſtea ratifica-
uit: hoc ſi fuit ſcīta. l. ſolutam. ff. de ſol. Aut fuit facta primo creditore ↄ̄dicēte ⁊ hic.
Aut creditor cui ſoluitur habebat obligata oīa bona ipſius debito
ris: ⁊ tūc ego ſoluens ēt inuito creditore meo liberor: q2 cū haberet
obligata oīa bona creditoris mei intelligit̄ quoq3 habere obligatū
nomen mei debitoris. l. ēt. ff. que res pig. obli. poſ. Aut nō habebat
obligata bona creditoris mei: ⁊ tūc ſi gdē tu eras ſibi debitor ex ea
cauſa ex qua ego erā tuꝰ: ⁊ tūc ego liberor ipſo iure: aliās liberor ope
excep. l. liber homo. in ſi. ff. de neg. geſt. ⁊ no. in. l. ſi opera. de excep. do.
❡ Additio. Dicit ꝙ ratio eſt: q2 particularis ſolutio nō pōt fieri
inuito creditore: q2 affert plura incōmoda. l. plane. ff. famil. hercīſ.
arg. ff. de tranſac. l. cum hi. §. ſi. ⁊c. ❡ In gloſ. liberatur. ibi. l. ſi hic.
Vos reſpōdete aīt ꝙ illa iura loquunt ꝙ ille cui ſoluitur dȝ credi-
re actiones ſoluenti: q2 ſoluenti nō eſſet ꝓuiſum de alia actione: ſed
hic erat ſibi prouiſum de actione manda. vt vidiſtis. §. circa princi.
4 ❡ † In ſi. glo. in verbo certe. no. ꝙ acceptilatio que peccat in ma-
teria iſ non valeat ex ſui natura: hoc eſt ſm formā acceptilationis:
valet tn̄ in vim taciti pacti: ſecus ſi peccaret in forma: q2 vitium
forme eſt adeo potens qð circūſcribit cōſenſum agētium. d. l. anni-
culus. alleg. in glo. vitium aūt materie nō eſt ita potens: q2 iſ annullet
actum nō tn̄ circūſcribit actum. voluit glo. in. l. ſi vnus. §. acceptila-
tio. ff. de pac. ❡ In ſi. glo. in verbo ſicut. hec glo. cōiter tenent doc.
ſed do. Chriſtopho. arguebat multū fortiter ↄ̄ glo. ⁊ doc. Nā ſi vera
eſſet determinatio gl. ſequeret ꝙ melioris cōditionis eſſet doloſus
negans ꝗ̄ nō doloſus. Item daret materia malignandi ēt negandi
veritatem. ↄ̄. l. conuenire. de pac. do. l. nō ſolum. de noua. Nam debi
tor qui ſolum hȝ partem debiti illā confiteaf: alteram negabit. de
quo dicit vt in. d. l. qð eſtim auerunt. ❡ In ſi. glo. in verbo ſtipu-
latus. ex hac glo. ⁊ tex. arguebā ↄ̄ preceptorē meum q dicebat ꝙ rei
vēdicatio nouari nō poterat cū ſemper duret poſſeſſio a parte cō-
uenti: item ⁊ dñium a parte agentis: ergo eadē rei vēdicatio durat
Rñdebat ipſe: q2 immo qñ eſtimatio rei que
i. in rē. ff. de rei vendi. Rñdebat ipſe: q2 immo qñ eſtimatio rei que
vendicari poteſt deducitur in ſtipulatum dominium recedit a me.
d. l. eius. ff. de rei vendi. ⁊ in hac glo. ⁊ per conſequens actio q̄ prius
erat realis in aliam transfunditur ⁊ nunc appellatur perſonalis. de qua
opi. plene dixi in. l. i. ff. de noua.

5 **Preterea.** † Nouatione tollitur obligatio que aīt olī3 aliter hodie fieri intelligebatur. hoc dicit.
❡ Additio. Adde etiā ꝙ olim interueniu noue perſone que etia3
naturaliter obligaſ tantum fiebat nouatio. Et idē etiā ſi prior debi
tor ſcdo ſe obligat aliquid addendo vel detrahendo principali ob-
ligationi: qð hodie ⁊c. effectum cōſequitur ſi hoc expſſe agatur: ali-
manet vtraq3 obligatio. h. d. ❡ No. primo nouatione tolli obliga-
tionem. ❡ Scdo no. interuentu noue perſone promittētis in re ve
teri nouationem. ❡ Item not. nō referre an ſcda promiſſio valeat
an teneat: q2 ſemper prima tollitur niſi habita fuiſſet a ſeruo. ⁊ c̄t3
differentie dicam in glo. ❡ Item no. ꝙ interueniente noua perſona
ita demū nouatio inducebatur ſi aliquid de prima nouatione de-
trahit̄ vel rei adijcietur. ❡ Not. ꝙ hodie ita demum fit nouatio ſi
hoc expreſſe fuerit actum. cōcor. l. ſi. C. de noua. aliogn durat pri-
ma ⁊ ſcda obligatio: vt hic. ⁊ d. l. ſi. ❡ Item not. obligationes cō-
ſenſu cauſatas re integra contraria diſſolui cōſenſu: ſecus ſi res nō
eſſet integra: vt dicet cum glo. ❡ Item no. bonum eſſe argumentū
a de ſimilibus ad ſimilia. a cōcor. l. ab emp. ff. de pac. ❡ Item no. qð
b exempla non reſtringunt regulam: b immo declarant. concor. l. dā.
infec. ff. de dam. infec. l. regula. de iur. ⁊ fac. igno. l. ſcire oportet. ff.
de excu. tuto. ❡ In ſi. glo. in verbo pupillo. ⁊ eſt rō huius glo. Naȝ
qñ ſequens obligatio eſſet penitus nulla: ideo nō pōt habere locuȝ
nouatio: q2 ceſſat ſubiectum in quo transfunditur prior obligatio
l. i. ff. de noua. ⁊ ſtatim videbitis in materia nouationis. ❡ In fine
glo. in verbo nulla. ⁊ hec opi. cōiter approbat vt ſeruus alteri pro-
mittendo extra cām peculiarē nec ciuiliter nec naturaliter obliget̄.
qð verū dicit̄ quo ad effectus naturalis obligationis: q2 cū eo nō
hȝ locum cōpenſatio nec indebiti repetitio eſſentialiter. tn̄ natura-
liter obligatur: q2 ita hȝ cōſenſum vt liber homo. l. quidā. ff. de pac.
⁊ l. cum amplius. §. is natura dȝ. ff. de regu. iur. l. ſtichum. §. natura-
lis. de ſolu. ❡ Additio. Contra hoc caſu promittendo ex cā peculiari
non fideiubere nec ſe obligare ēt naturaliter pōt. l. ſeruus inſcio. ff.
de fideiuſſo. ⁊c. Iaſon may. ❡ In ſi. gl. in verbo nouatio. prior opi.
cōiter tenetur. ⁊ ad hoc hec glo. alleg. ſi dixerit aliquis ſi mera iuriſ
prudentia nō inducebaſ nouatio niſi hec ageretur fruſtratorie no-
bis prouidet ius nouiſſimum. Sol. dicūt doc. ꝙ ſolum in his caſi-
bus in quibus tacite inducebaſ nouatio media iuris prudentia: ho
die ita demum inducatur ſi hoc expreſſe agatur. primo interuentu
noue perſone. Scdo. ſi aliqd addatur priori obligationi in quanti-
tate detrahetur. l. cum qui. §. ſi a te. ff. de verbo. obli. Item vbi adde
retur vel detraheretur aliqd priori obligationi in qualitate: vt hic.
his omnibus caſibus ipſa media iuris prudentia inducebaſ tacite
nouatio. hodie vero ita demum inducitur ſi hoc expreſſe agaſ. Di-
cunt tamen doc. ꝙ hodie nō valet nouatio: q2 expreſſe hoc dicitur:
licet prior obligatio nō nouata nō tollatur ipſo iure tollitur tamen
ope exceptionis. l. valerianus. ff. de preto. ſtipu. glo. eſt no. in. l. ſi. ff.
de noua. ⁊ l. ſi. C. eo. tit. ⁊ ita tenent doc. communiter ſcribētes: lȝ tn̄
aliqui nouiſſimi tenent contrarium: q2 ſm hoc. l. ſi. C. de noua. eſſet
impoſita verbis ⁊ nō rebus. arg. in. l. qui dari. ff. de verb. obli. Sed
reſpondebitis ꝙ nō ē impoſita verbis: q2 quādo tollitur exceptiōe
habet neceſſe debitor illam opponere: ſecus qñ tollitur ipſo iure: in
ita ea que habentur in. l. cum g ita. §. qui ita. de verbo. oblig. Nunc
c circa materiam nouationum videndum eſt quid ſit nouatio. c ſcdo
vnde dicatur. tertio quotuplex ſit. quarto a quo fieri poſſit. quinto
qualiter fieri poſſit. ſexto quomodo oblig. nouari poſſint. ſeptimo
an priuilegia prioris obligationis nouatione tollantur. octauo qui
ſint effectus nouationis. nono quot iura circa nouationem ſunt in-
c troducta. Circa primum nouatio ita diffinitur. † Nouatio eſt prio-
ris obligationis in aliam ſiue naturalē ſiue ciuilē transfuſio ſiue
tranſlatio: vt prior obligatio perimatur ⁊ noua cōſtituatur. l. i. ff. de
noua. Dicitur autem nouatio a nouo nomine: q2 noua obligatio cō-
ſtituitur. l. i. §. nouatio. ff. de noua. Eſt autem nouatio: vt gloſ. di-
cit ↄ̄ comuniter. vna voluntaria que fit extraiudicium: alia ne-
ceſſaria que fit in iudicio. l. aliam. ff. de noua. not. glo. in. l. i. C. de in-
di. Sed vos ex mente doc. dicite ꝙ triplex eſt nouatio. Vna ē pro-
pria quando prior obligatio perimitur ⁊ in aliam transfunditur. ⁊
de hac loquitur. l. i. de noua. Alia eſt nouatio impropria que appel
latur nō prioris obligationis peremptio. Sed noue qualitatis ad-
iectio vt eſt illa que fit per litis conteſtationem. Nam prior obliga-
tio que prius erat temporalis nunc eſt qualificata ⁊ effecta perpe-
tua. ⁊ de hac loquitur. l. i. C. de iudi. l. aliam. ff. de nouatio. Eſt ⁊ ter
tia nouatio que ſimiliter appellatur impropria: ⁊ dicit noue actio
nis cumulatio: ⁊ iſta fit per ſententiam. ⁊ de hac loquitur. l. fina. C.
de vſur. rei iudi. Et hec vera ſunt ſm opi. glo. quam tenuerunt doc.
per ſententiam non perimi priorem obligationē. Sed eidem nouā
actionem accumulari. pro qua ſententia allegant text. in. l. ſi a te. §.
ſina. ff. de exceptio. rei iudica. in. l. grege. §. etiam. in. l. ſi fundus. §.
creditor. ff. de pigno. mouetur ratione: quia ſi per ſententiam tolle-
retur prior obligatio ⁊ actio ſequeretur quod ſententia condemna
toria preiudicaret iuri victoris: quod eſſet iniquiſſimum ⁊ contra
legem euidenter. ff. de exceptio. rei iudica. vbi non obſtante ſenten-
tia intentari poteſt prior actio: ſed illa cum cauetur exceptio. rei iudi.
Sed domi. Petr. dixit per ſententiam reuocari penitus obligatio-
nem ⁊ actionem primeuam. mouetur primo per. l. fina. C. de vſu. rei
iudica. ibi. l. ſi igitur nouatur. expone autem nouatur. id eſt noua ac-
tio accumulatur. eſt litteram violare. ❡ Additio. Quia vltra pri-
mam actionem oritur actio in factum ex ſententia. l. actor. C. de re-
bus credi. ⁊ plene per Barto. in gloſ. in. l. i. C. de iudic. Item poſt
compenſationem: ſcilicet poſtq eſt appoſita ab homine. In aliqui-
bus caſibus ipſo iure abſq3 eo quod apponatur ab homine. vt l. ſi
conſtat. C. de compenſa. vbi dicitur quod fideiuſſor non tenet ipſo
iure ad id quod principalis poteſt compenſari: ⁊ ſic patet qð com-
penſatio appoſita a iure vel ab homine tollit obligationē: vel cum
parte eius requiritur quod apponatur in iudicio: ſed ſufficit ex-
tra iudicium. d. l. verum. ff. de compenſatio. ⁊ ibi Barto. ⁊c. Secun
do mouetur per. l. aliam. de noua. Nam nouatio eſt genus quod ha
bet ſub ſe ſpecies. Nouationem voluntariam que fit extraiudicium.

a ❡ Argumētum de ſiſib9 ad ſimilia. Adde. l. non pōt. ff. de leg. ter. ⁊ gloſ. in. c. ſuper qui ſdā. de ſtatu reg. Bal. in. l. cō uenticula. C. de epi. ⁊ cle.

b ❡ Exēpla nō reſtringūt regulā. Adde inſtitu. de gradi. in. §. hacte nus. gl. in. c. i. ne cle. vel mo. Car. ſab. in. c. eccleſia. in fin. ij. oppo. ex cler.

c ❡ Quid ſit noua tio. Adde. l. ſi. C. de nouatio. ⁊ ibi Cy. Bar. in. l. ita ſtipulatus. ff. de verb. ob. Cy. in. l. ſi pacto. C. ð pac. ⁊ quot ſunt ſpēs nouatiōis: ⁊ qð operaſ. vide glo. in. l. i. C. de iudi. ⁊ ibi Cy. in. ſi. q. Bar. in. l. aliā. ff. de nouatio.

Item et necessariam que fit in iudicio per litis contestatam vel per sen-
tentiam: ergo he species debent esse coequate in genere suo sicut vi de-
mus in filii in l. eum qui. §. si a te. ff. de verbo. obliga. ubi stipulatio veluti
genus dividit in plures species stipulationum: que omnes coequate sunt
sed ita est novatio voluntaria est proprie species novationis: ergo et
necessaria. Tertio movetur ipse per l. grege. §. ult. in alleg. si enim ibi
per sententiam latam in actione personali non fuisset novata precedens obliga-
tio frustratorie esset dubitatum an essent pignora sublata. Ad. §. si
a te. ipse videt quod loquitur in rei vendi. que sicut novari non potest per no-
vationem voluntariam ita nec per necessariam. Ad l. grege. §. ult. et
ad l. si fundus. §. creditor. videbat quod immo prior obligatio erat no-
vata: sed ideo pignora non tolluntur: quia hypotheca habet certas conditiones:
ut ita demum tollatur si solutio intervenerit. et hanc solutionem vel sen-
tentie literam. d. l. grege. §. ult. Ad arg. dum dicebatur quod hec sententia conde-
natoria proderet victori et noceret victori. ipse respondebat negando: quia licet
victori tollatur prior actio: de uberiore tamen actione sibi providetur que
provenit ex sententia: et paratam habet executionem l. minor. xxv. annis. cum
fideicommissum. ff. de mino. Ex quo bene sequitur quod sententia condemnatoria non
prodest reo condemnato: immo plurimum nocet. Non ob. ti. de ex-
cep. rei iudi. quia licet per sententiam absolutoriam non moveatur prior obliga-
tio et actio: tamen per sententiam condemnatoriam novatur. et non differentie su-
mitur ex proposito iudicantis. Nam iudex qui absolvit reum conventum
non intendit aliquid disponere nec tollere: sed solum reum conventum
non esse obligatum declarare. et hec sententia disputative mihi placet: tamen a
priore in iudicando et consulendo non esset recedendum. Item potest
fieri novatio ab eo cui permissa est administratio bonorum. Hinc est
quod pupillus furiosus mentecaptus: fur dus: mutus: et omnes quibus bo-
nis est interdictum novare priorem obligationem prohibentur l. cui. et
l. novare. de nova. Quarit autem fiat. dicite ut dixi. 3. in glo. quia olim fie-
bat tacite in certis casibus: hodie vero ita demum fiat si hoc expresse
agatur: ut dicatis ut statim dixi. † Que autem obligationes novari pos-
7 fint. dicite quod omnes sive prodite sint iure civili sive iure gen. l. iii. ff. de no-
va. Sed contra diceret quispiam. Non ob. causate de iure gen. non possunt
tolli per acceptila. l. et vno. et l. ubi. ff. de accep. ergo per novationem.
Sol. dicunt doc. quod ideo per acceptil. non tolluntur: quia natura acceptil. est
radicitus tollere obligationem: que cum sit de iure civili non potest tollere
obligationes causatas de iure gen. sed natura novationis non est radi-
citus tollere priorem obligationem: sed illam potius in alteram transfunde-
re. unde cum quid facilius in alteram speciem transferatur quam in totum peri-
matur: mirum si obligationes causate de iure gen. tollantur no-
vatione: licet non acceptilatione. Sed huic sol. videtur adversari l. i. de no-
vatio. ubi dicitur quod novatio perimat potius obligationem precedentem: sed
respondetur quod perimit quo ad speciem et qualitatem que in aliam trans-
funditur substantia autem debiti non perimitur neque tollitur: sed accepti-
latione ipsa substantia penitus tollitur. Nunc videamus an per nova-
tionem tollant privilegia prioris obligationis. Circa quem articulum
dicite quod quedam privilegia sunt que insunt priori obligationi favo-
re debitoris. et de his privilegiis dicite ut in l. in pignus. et in l. sic bis.
de nova. Quedam sunt privilegia que insunt obligationi favore cre-
ditoris introducta: tamen de voluntate contrahentium. et de his dicite ut ha-
betur in l. novatione. ff. eo. Quedam sunt privilegia que insunt obli-
gationi priori a l. tributa. et de his habetur in l. aliam. de nova. in l. i. ff.
parui. de privi. credi. Quedam sunt privilegia que insurgunt ex negli-
gentia debitoris. et de his dicite ut habetur in l. si rem meam. de nova. et
in predictis sufficiat eorum remissio. Venio ad octavum. unde dicite
quod sinus ita se habet: ut prior obligatio tollatur ipso iure quando hoc expresse
agitur ut in hoc. §. si. et in l. si. C. eo. Aut saltem ope exceptionis tolla-
tur: ut no. glo. in l. ii. ff. de nova. idem voluit in l. si. C. eo. ti. Circa ulti-
mum dicite quod in materia hac sunt distinguenda tria tempora. Primum
fuit tempus antiquissimum: quo iure ex secunda stipulatione: sive adderetur
sive detraheretur: sive idem disponeretur inducebatur novatio prioris
obligationis. l. obligationum fere. §. si. ff. de actio. et obli. Secundum fuit
ius antiquissimum quo iure inducebatur: sive aliquid adderetur sive de-
traheretur priori obligationi in qualitate vel in quantitate: ut hic. et l.
qui usumfru. de verb. obli. Secus si detraheretur quantitate l. eum qui. §. si
a te. ff. de verbo. obli. Tertium fuit ius novum iure hodierno demum no-
vatio prioris obliga. inducebatur si hoc expresse a contrahentibus actum
fuerit: ut hic. et l. si. C. eo. ti. alias autem nisi hoc expresse agatur iure no-
vationis prior obligatio non tollitur: sed tamen ut taciti pacti bene tolle-
tur: ut voluit glo. alleg. communiter in l. ii. ff. de nova. et in l. si. C. eo. ti. pro
quo in l. valerianus. ff. de pro. stip. Cetera dicite ut habetur in l. si. C. e. tit.
¶ Additio. Ultimo pro complemento. §. preterea. distingue varia tem-
pora circa materiam novationum. Primum fuit ius antiquissimum ante
tempus digestorum: et isto iure fiebat novatio sive adderetur sive detrahe-
retur priori obliga. interveniente cuiuslibet nove personae: et de isto iure fit
novatio: ut hic. et l. si. C. de nova. Secundum ius fuit antiquum s. tempore di-
gestorum quo fiebat novatio tempore iuris in dubio in duobus casibus.
Primus quando casus continebat plus re quam principalis: et ut si post pro-
missum certe cum deinde promitto. ut ex eadem causa l. qui usumfruc. ff. de
verbo. obli. secus si secunda continebat plus tempore: ut si promisit. usque ad men-
sem: deinde promitto usque ad annum: non per secundam videtur fieri prorogatio:

non autem novatio. Nec ob. quod no. glo. in l. pe. ff. de pacto. stipu. Secundus
casus est quando secunda stipu. continebat tantum quantum prima: sed interveniebat
nova persona: nisi actum esset quod essent duo rei. l. iii. in prin. ff. de duo. re.
et hoc in stipulatione continentis: sed in precariis stipu. fiebat novatio ope
exceptio. d. l. pe. Et ad hoc igitur ut de iure antiquo presumatur nova-
tio ipso iure tria sunt necessaria attendenda. primum quod sit stipulatio
conditionalis. secundum quod contineat plus re: secus si tempore. tertium quod si se-
cunda continet tantum sicut prima quod interveniat nova persona. ut l. iii.
de duo. reis. Hodie de iure novo nunquam presumitur novatio ipso iure
fieri nisi expresse agatur: ut hic. et in l. si. C. e. nisi in casibus in quibus
olim fiebat ipso iure: hodie fit ope excep. tamen in stipulatione pendente
fiat novatio. et de his omnibus vide Bar. in l. si. et in l. aliam. ff. de no-
va. et in l. si. ff. de pacto. stipu. et in l. item illa. ff. de consti. pec. ¶ In si. gl.
8 in verbo consensu. colligitis quod † obligationes que solo consensu con-
trahuntur: solo dissensu dissolvuntur. probatur hic hec regula et suadetur
vulgari ratione que sumitur ex regula iuris. nihil tam naturale. ff.
de regu. iur. et in c. i. extra de re. iu. Secundo colligitis quasdam obli-
gationes provenientes ex delicto solo dissensu tolli et aboleri inter quas
potissima est obligatio iniuriarum que non solum dissensu illa tollitur
sed dissimulatione: ut habetur in. §. si. de iniur. Item colligitis quod ob-
ligationes que solo consensu non causantur sed in his producendis
aliquid opus est solo dissensu non dissolvuntur. et non bonus fundatur
super dicta regula. nihil tam naturale. ¶ In si. glo. in verbo soluto.
colligitis quod dicimus lex facit mentionem de re existente integra: debet in-
telligi quod sit integra ex qualibet sui parte. unde quelibet minima per
immutata facit rem desinere esse integram. et ad hoc notabiliter hec
glo. alleg. faciunt que habentur in l. ab emptione. ff. de pac. et in l. i.
et ii. C. quando liceat ab emptione discedere. ¶ Glo. fina. bene dicit.
¶ Additio. Ex eadem glo. in prin. No. ex glo. modos quibus tol-
litur obligatio naturalis et civilis. in qua dic ibi per novationem quod
triplex est novatio. ut. s. in parte precedenti dixi. ¶ In glos. ibi. per con-
fusionem. ut quando debitor deportatur vel aliud delictum committit propter
quod eius bona publicantur: non transfunditur obligatio in fiscum: et ipse te-
netur creditoribus et debitor ipso iure liberatur l. si debitori. ff. de fi-
deius. Non tamen tenetur fiscus ut heres sed ut successor. licet glo. senserit
contrarium in l. ii. C. ad l. iul. de vi pu. ¶ In glo. ibi. per obligationem.
dic usque ad litem contestatam sufficit sola oblatio ut in actorem transferat
periculum interitus l. si et si alia. ff. de consti. pecu. nisi fieret absenti:
quia tunc requiritur et obsignatio et depositio: ut no. in l. sta. lib. §. si debitor
ff. de statu li. Sed post litem conte. in iudicio si vult plene liberari: licet
res interim pereat. ista tria requiruntur s. oblatio: depositio: et consi-
gnatio presentibus testibus: et quod totum debitum liquidum deponatur: et
quod fiat congruo loco et tempore: et sufficit et si consensu pro debitore et invito
offerat deponat et consignet: ut no. glo. in l. acceptam. C. de usur. Nam
ista tria habent vim solutionis s. depositio etc. Et depositio debet esse
talis quod creditor habeat facultatem recipiendi libere l. si solutionis. et
ibi Bar. ff. de solu. Sed si deponetur et consignetur species debita ipso
iure liberatur debitor. Si debitum est in genere: tunc ope excep. l. qui
decem. in prin. ff. de solu. Et an sufficiat marsupium cum pecunia. glo.
dicit quod sic. in aut. et erat. instante dotis prime vel secunde. et §. si. colla.
vii. quam intellige ut declarat Bar. in l. cum servus. ff. de condi. indebi.
¶ Additio. Adde et no. ultimo ex glo. ibi. per delegationem. quando debi-
tor mandat alteri ut accedat ad creditorem ut sibi promittat: nam si cre-
ditor stipuletur ab illo liberatur et fit novatio hodie etiam ipso iure. Si
autem ille tertius non fit a me delegatus: sed interveniat sine mandato
dicitur novatio solum ope excep. fieri. ut. s. §. preterea. ¶ In glo. in-
9 strumenti redditionem. † dicit creditor restituendo debitori instru-
mentum debiti videtur sibi facere tacitum pactum de non petendo: ideo
sola naturalis tollitur l. labeo. que est secunda. ff. de pac. Secus in resti-
tutione pignoris: quia non videtur sibi remittere debitum: et ideo diversitas
est: quia restitutio instrumenti non potest importare aliam commoditatem
quam remissionem debiti: quod secus est in pignore. Ideo si per restitutionem
instrumenti consequeretur debitor aliam utilitatem non intelligitur re-
missum debitum: ut quod erat instrumentum sue emptionis in quo erat
obligatus ad debitum solutionis sibi restituatur ut litiget secundum Bar.
in l. item quia. ff. de pac. An autem eo ipso quod reperitur instrumentum cancellatum
penes debitorem dicatur liberatus. dic quod sic si allegat se soluisse: nisi
esset persona domestica creditoris: secus si allegat sibi pactum de non
petendo: quia non sufficit nisi probet instrumentum sibi redditum fore
secundum Bar. in d. l. labeo de pac. etc.

¶ Commentariolum super primo: secundo et tertio Institutionum li-
bris per clarissimum I. V. doc. dominum Christophorum porcium edituris
cum additionibus do. Jaso. may. Mediolanen. viriusque censure in-
terpretis necnon cum apostillis. R. P. D. Nicolai superancii pa-
tricii Veneti: ac summariis cum numeris noviter appositis finitur.
Excudebat Johannes Moylin alias Cambray. Anno domini. 1528.
Die. xxvii. Novembris.